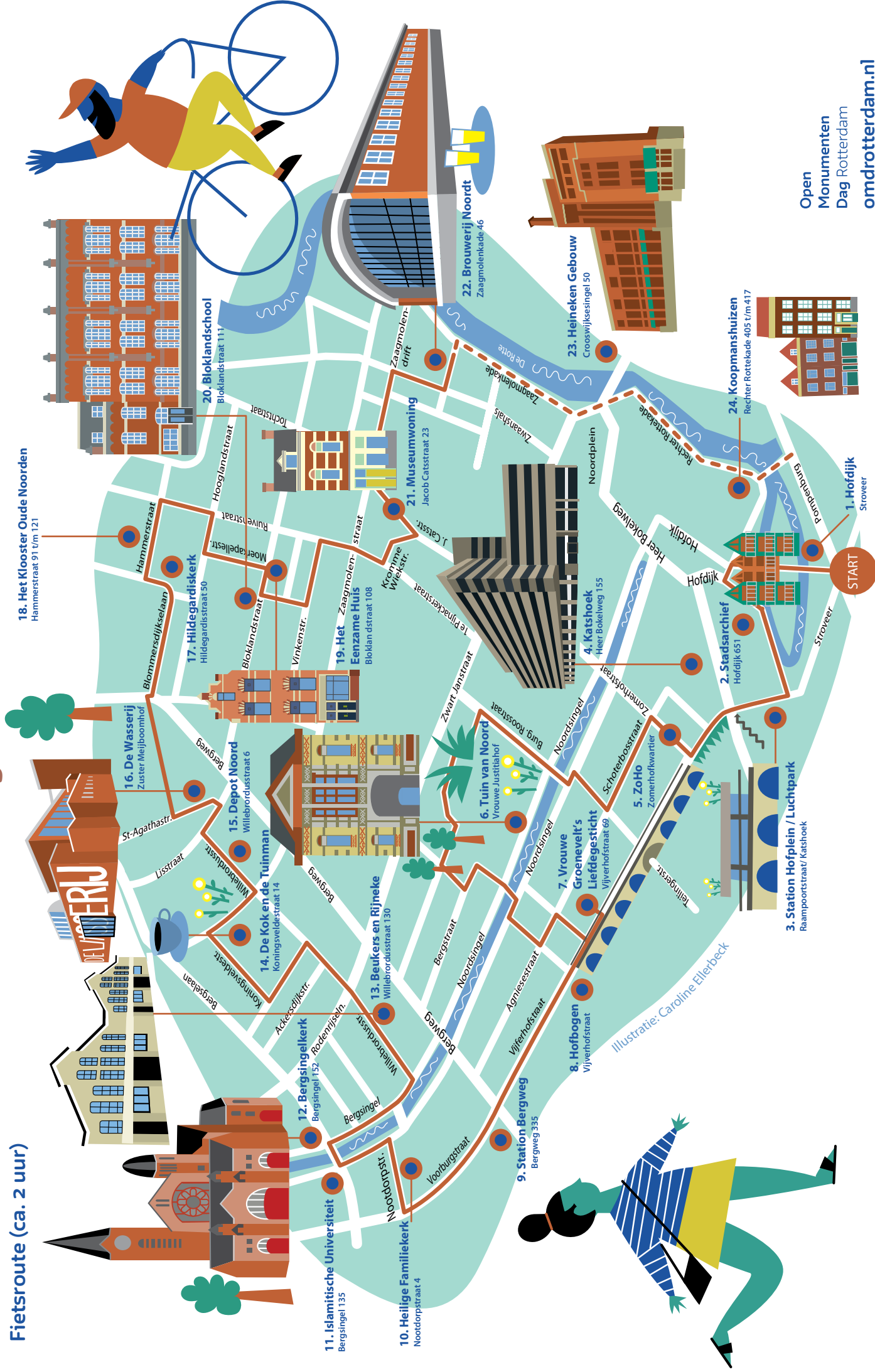

Oude Noorden, nieuwe bestemmingen

Fietsroute (ca. 2 uur)

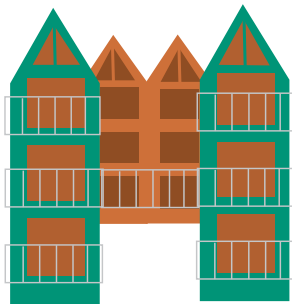

Oude Noorden, nieuwe bestemmingen

Wanneer is een gebouw oud of uniek genoeg om als *monument* bestempeld te worden? Vinden we gebouwen uit de robuuste jaren '70 bijvoorbeeld al mooi of bijzonder genoeg om veilig te stellen voor toekomstige generaties? En wat doen we op het moment dat een monument zijn oorspronkelijke functie verliest? Welke nieuwe bestemmingen worden er gevonden om deze waardevolle historische gebouwen ook in de toekomst een relevante plek te geven in de stad?

In het Oude Noorden worden al deze vragen gesteld én beantwoord. Een station wordt een restaurant, gevangencellen worden woningen, een kerk wordt een wijkcentrum en de brandweer wordt een bierbrouwerij. Deze route neemt je mee langs oude gebouwen die nieuwe bestemmingen vonden en markante nieuwere gebouwen die misschien óók wel een monumentstatus verdienen. Wat vind jij? Fiets mee en ontdek het zelf!

1. Hofdijk (1983) Stroveer

Om aan de groeiende vraag naar woningen te voldoen, ontstond in de jaren '70 een plan om op lege plekken in de stad nieuwe woningen te bouwen. Eén van die plekken was het Heliportterrein, waar tot de bouw van vliegveld Zestienhoven een helikoptervliegveld lag. Architect Jan Verhoeven had weinig op met de afstandelijke architectuur van het naoorlogse modernisme. Hij ontwierp een idyllische woonwijk, op de menselijke maat gebaseerd, omringd door water en zonder verkeer op het terrein. De in 1983 gerealiseerde wijk bestaat uit 'bouwstenen' die herhaaldelijk worden toegepast: individuele huizen met puntdaken op bruggen. Door al die puntdakjes wordt Hofdijk ook wel Puntmutsendorp, Kabouterdorp of Klein Volendam genoemd. Ook de naam Heliport leeft meer dan 50 jaar na het vertrek van de laatste helikopter nog voort als bijnaam voor de wijk.

Fiets de grote poort door recht tegenover waar je binnenkwam. Houd na de poort links aan. De volgende stop heeft in grote letters 'Stadsarchief Rotterdam' op de zijkant staan.

2. Stadsarchief (1963) Hofdijk 651

In 1963 opende de Rijks Automobiel Centrale (RAC), die de auto's van de PTT beheerde, zijn grootste garage in Rotterdam. Het gebouw moest van de Dienst Stadsontwikkeling hoger worden dan de RAC eigenlijk nodig had. Als gevolg daarvan was er, naast de grote werkplaats, kantoren en plaats voor 500 voertuigen, nog veel ruimte over. De bovenste etage was daarom verhuurd aan postorderbedrijf Ter Meulen. Het gebouw is ontworpen door het architectenbureau Maaskant, Van Dommelen, Kroos en Senf, die ook het nabijgelegen Katshoek en scholencomplex Technikon hebben ontworpen. In 1998 werd het gebouw de locatie van het Stadsarchief, die er 40 kilometer aan archieven bewaart!

3. Hofbogen: Station Hofplein & Luchtpark (1908) Vijverhofstraat

Vóór de Tweede Wereldoorlog had Rotterdam geen Centraal Station, maar vier stations rondom het centrum: Delftse Poort, Beurs, Maas en Hofplein. De Hofpleinlijn was de verbinding met Den Haag. Het eerste stationsgebouw werd ontworpen door J.P. Stok, ook bekend van het Hulsthampgebouw op het Noordereiland. Dit karakteristieke halfronde kopstation werd tijdens de oorlog verwoest. In 1956 ontwierp Sybold van Ravesteyn een nieuw stationsgebouw, in dezelfde stijl als het eveneens door hem ontworpen Centraal Station. Ook dit stationsgebouw is inmiddels verdwenen, net als Van Ravesteyn's Centraal Station overigens. In 2010 vertrok de laatste trein vanaf Station Hofplein en op het perron is nu een dakpark.

Fiets met de Hofbogen aan je linkerhand naar de Heer Bokelweg. Waar het viaduct de Heer Bokelweg overspant, kun je via een gele trap het Luchtpark bereiken.

4. Katshoek (1969) Heer Bokelweg 157-169

Een gebouw waarvan je je kunt afvragen of het al monumentaal is, is het bedrijfsverzamelgebouw Katshoek. Over eerdere Rotterdamse verzamelgebouwen van architect Huig Maaskant, zoals het bekende Groothandelsgebouw en het Industriegebouw aan de Goudsesingel, is iedereen het wel eens. Maar moet Katshoek ook de transitie naar monument maken?

Met het gebouw Katshoek aan je rechterhand en links een groen perkje, fiets je langs een parkeergarage. Fiets rechtdoor en sla voor het opvallend blauw-wit geschilderde gebouw rechtsaf de Zomerhofstraat in.

5. Zomerhofkwartier

Het Zomerhofkwartier (ZoHo) werd in de Tweede Wereldoorlog grotendeels verwoest. In de wederopbouw van de stad bleef het gebied nogal onderbelicht. Het kreeg de bestemming van bedrijventerrein en de verbinding met het centrum werd afgesneden door het Hofpleinviaduct, de brede Heer Bokelweg en de Heliport. De Hofbogen, ooit een luidruchtige sta-in-de-weg, herbergen nu een keur aan winkels en ondernemers die het gebied nieuw leven inblazen.

Fiets langs het blauw-witte gebouw en sla linksaf de Schoterbosstraat in. Fiets rechtdoor langs de treinwagon van Gare du Nord en daarna een sportveldje. Een stukje fietspad brengt je op de Teilingerstraat. Ga hier rechtsaf naar de Noordsingel en neem het bruggetje naar de overkant. In het verlengde van het bruggetje ligt de Burgemeester Roosstraat. Bijna aan het einde hiervan is links een parkeerplaatsje. De poort in de robuuste muur hierachter is de ingang van het Vrouwe Justitiahof.

6. Vrouwe Justitiahof - De Tuin van Noord

Noordsingel 113

Nog niet zo lang geleden was het helemaal geen pretje om hier naartoe te moeten. Het complex was tot de sluiting in 2012 namelijk de Rotterdamse Strafgevangenis. De gevangenis werd in 1872 in gebruik genomen, en is daarmee één van de oudste justitiële complexen van Nederland. De gevangenis had 340 éénpersoonscellen, toen een heel nieuw idee, verdeeld over vier cellenvleugels. De structuur met de vier vleugels werd opgezet door rijksbouwmeester Allard Cornelis Pierson. Omdat Pierson vlak voor de bouw overleed, maakte zijn opvolger, Johan Frederik Metzelaar, het project af. De gevangenis werd in 1899 aangevuld met het aan de Noordsingel gelegen Gerechtsgebouw, ontworpen door Metzelaars zoon: Willem Cornelis Metzelaar. Sinds de transformatie herbergen de vier cellenvleugels en de negenkantige kern - het zogenaamde *panopticum* - 57 woningen. Ook de vrijstaande kapel, de hofpoort en de vrouwenvleugel zijn tot woningen omgebouwd.

En weet je wat nou het állermooiste is? Nu het geen gevangenis meer is, mag je zelf bepalen hoe lang je hier wilt blijven! Klaar met genieten van de ruimte, het groen en de stilte in de stadstuin? Snel door naar de volgende stop!

Met een grote boog kun je over het binnenterrein achter de vleugels langs. In het hoekje schuin tegenover waar je binnenkwam kun je het complex verlaten naar de Bergstraat. Volg de Bergstraat terug naar de Noordsingel. Iets naar rechts neem je de brug terug over het water, en ga je rechtdoor de Wateringhestraat in. Neem de eerste links en ga de Agniesestraat in, en dan de eerste rechts de Herlaerstraat in. Je ziet aan het eind van de straat de Hofbogen, daar ga je naar links.

7. Vrouwe Groenevelt's Liefdegesticht (1902)

Vijverhofstraat 69

Vrouwe Groenevelt's Liefdegesticht is één van maar drie nog bestaande Rotterdamse hofjes. De andere twee vind je in Kralingen. De naam Vrouwe Groenevelt verwijst naar Geertruy Groenevelt (1739-1808), een rijke Rotterdamse, die in haar testament bepaalde dat een deel van haar vermogen moest worden besteed aan een instelling voor alleenstaande oude vrouwen. Het complex bestaat uit 15 huisjes, plus één voor de opzichteres. In het midden van de achtervleugel bevindt zich een regentenkamer, waar het bestuur van de stichting vergaderde. De huisjes waren oorspronkelijk éénkamerwoningen van maximaal 24 m² en faciliteiten zoals een wasgelegenheid waren gedeeld. Na twee grondige renovaties is het woonoppervlak uitgebreid; de zolder is bewoonbaar gemaakt en de huisjes hebben nu privédouches. Luxe!

Met je gezicht naar het hofje, ga je naar links, een stukje terug in de richting waar je vandaan kwam. Volg de Hofbogen naar Station Bergweg.

8. Hofbogen: Hofpleinviaduct (1908)

Vijverhofstraat

Het Hofpleinviaduct is met een lengte van bijna twee kilometer het langste monument én het eerste grote, van gewapend beton gemaakte, bouwwerk van het land. Hier bovenop reden in 1908 de eerste elektrische treinen van Nederland. De lijn liep van Station Hofplein, via Den Haag en Wassenaar naar Scheveningen. Alle 189 bogen van het viaduct zouden oorspronkelijk open blijven, maar al snel waren veel van de ruimtes onder de bogen in gebruik als werkplaatsen en opslagruimte. Nog steeds is een groot deel van de bogen in gebruik. Binnenkort wordt het groene dakpark van Station Hofplein doorgetrokken over de rest van het viaduct.

9. Hofbogen: Station Bergweg (1960)

Bergweg 335

Het tweede station op de Hofpleinlijn is Rotterdam Bergweg. Het huidige stationsgebouw dateert uit 1960 en is ontworpen door Sybold van Ravesteyn (daar heb je hem weer!). Lange tijd stopten hier stoptreinen van de NS. In 2006 werden deze vervangen door metrostellen van RandstadRail, maar deze reden Station Bergweg straal voorbij. Het traject zou in 2010 vervangen worden door een tunnelverbinding met het Centraal Station en het werd het te duur gevonden om het station voor die paar jaar aan te passen voor de RandstadRail. Samen met de Hofbogen is station Bergweg gerestaureerd en sinds 2018 is er een restaurant van Happy Italy in het gebouw gevestigd.

Vervolg je weg langs de Hofbogen over de Voorburgstraat. Bij de Imeldaschool ga je over het speelplaatsje, tussen de school en het spoor door. Rechts zie je de Heilige Familiekerk. Fiets hier omheen, rechtsaf de Nootdorpstraat in naar de Bergsingel.

10. Heilige Familiekerk (1926) Nootdorpstraat 4

De Heilige Familiekerk werd ontworpen door architecten Jos en Pierre Cuypers, de zoon en kleinzoon van de bekende P.J.H. (Pierre) Cuypers. Zij probeerden met het ontwerp binnen de beschikbare ruimte zo veel mogelijk plaats voor kerkbezoekers te realiseren. Met al die ruimte en het teruglopende aantal gelovigen, was de kerk in de jaren '80 te groot geworden. De kerk werd met een muur in tweeën gedeeld; het achterste deel bleef als kerk in gebruik, het voorste deel werd een buurthuis. In 2008 was de hoek écht op en sloot de kerk zijn deuren. Veel objecten uit de Heilige Familiekerk zijn verhuisd naar de Hildegardiskerk; het orgel heeft een plaats gevonden in de Laurenskerk. De Heilige Familiekerk is sinds 2016 in handen van een stichting die zich inzet voor het behoud ervan.

Op de Bergsingel sla je linksaf. Volg de weg en steek de Bergselaan over. Je staat nu voor de voormalige HBS; de Bergsingelkerk staat er tegenover, aan de andere kant van het water.

11. Islamitische Universiteit (voormalige HBS) (1921) Bergsingel 135

De voormalige Hogere Burger School (HBS) aan de Bergsingel werd gebouwd tussen 1921 en 1923, naar een ontwerp van Walter Dahlen. De uit Duitsland afkomstige Dahlen heeft als architect van Gemeentewerken Rotterdam veel scholen gebouwd. Bekende voorbeelden zijn de voormalige Meisjes HBS (nu Libanon Lyceum) in Kralingen en de Zeevaartschool met de kenmerkende sterrenwachtoren in Delfshaven.

12. Bergsingelkerk (1914) Bergsingel 152

De Bergsingelkerk is in 1913 ontworpen door architect Tjeerd Kuipers. Als middelste van drie broers die allemaal architect waren, ontpopte Tjeerd zich vooral als ontwerper van gereformeerde kerken. Van de meer dan 50 kerken die Kuipers ontwierp, zijn er nog maar een paar over. Daarvan zijn er, behalve de Bergsingelkerk, wél twee in Rotterdam te vinden, namelijk de Bethelkerk in Charlois en de kleine Bethlehemkerk in Overschie. In de Bergsingelkerk is de rationalistische invloed van H.P. Berlage, bij wiens architectenbureau Kuipers gewerkt heeft, goed te herkennen.

Roelof Kuipers, de oudere broer van Tjeerd, was gespecialiseerd in watertorens en ontwierp onder andere die van Barendrecht. Foeke Kuipers, de jongste van het stel, tekende voornamelijk villa's, maar ook het Oostelijk Zwembad in Kralingen is van zijn hand.

Ga terug de Bergsingel op in de richting waar je vandaan komt, maar ditmaal met het water aan je rechterhand. Na een tijdje zie je een bruggetje; neem ná het bruggetje de eerste links de Willebrordusstraat in.

13. Chocolade- en Suikerwerkenfabriek Beukers en Rijnke Willebrordusstraat 130

Van 1894 tot een tijdje na de Tweede Wereldoorlog was hier de chocolade- en suikerwerkenfabriek van Beukers & Rijnke gevestigd. Althans, dit is de achterkant. De voorkant zat aan de Bergweg. Maar waar de voorgevels vrij normale huizen lijken, zie je vooral aan deze kant het industriële verleden goed terug.

Vervolg je weg over de Willebrordusstraat. Steek de Rodenrijselaan over en ga de tweede straat links, de Vrijenbansstraat in. Na het omhoogde voetbalveld ga je naar rechts.

14. De Kok en de Tuinman (1ste Nijverheidsschool Voor Meisjes) Koningsveldestraat 14

Van donderdag tot en met zondag kun je via restaurant De Kok en de Tuinman aan de achterkant van het gebouw naar buiten. Als je dat doet, dan is je direct duidelijk waarom er een 'tuinman' in de naam van het restaurant zit. Het schoolplein van de oude huishoudschool is een groene stadstuin met terras. Een perfecte plek voor een versnapering, waar je zo'n beetje op de helft van de route misschien wel aan toe bent!

Vervolg je weg over de Koningsveldestraat en neem de scherpe bocht naar rechts de Schiebroekselaan op. De eerste kruising is weer de Willebrordusstraat, ga hier naar links.

15. Depot Noord

Willebrordusstraat 6

Depot Noord is gevestigd in de voormalige broodfabriek en hoofdkantoor van de Rotterdamse bakkersketen Van der Meer & Schoep. Van der Meer & Schoep ontstaat in 1917 wanneer de Crooswijkse bakkersbroers Piet en Jan van der Meer besluiten samen te gaan en Gerard Schoep zich bij hen aansluit. Vanaf de jaren '20 van de vorige eeuw groeit het bedrijf enorm. Op het hoogtepunt heeft Van der Meer & Schoep meer dan 100 winkels in Rotterdam en omgeving. Een wetswijziging in 1968, waardoor supermarkten ook brood mogen verkopen, betekent uiteindelijk het einde van de hoogtijdagen. Nadat het pand lang heeft leeggestaan, kun je er nu vergaderruimte huren.

Na Depot Noord ga je rechtsaf en dan meteen scherp naar links, via het Willebrordusplein de Sint-Agathastraat in. Ter hoogte van nummer 54 kun je door een groot hek de binnenplaats op.

16. De Wasserij (1908)

Zuster Meijboomhof (ingang Sint-Agathastraat 54)

Op het binnenplein tussen de Sint-Agathastraat en de Bergweg staat de oude wasserij van het Bergwegziekenhuis dat werd gebouwd in 1908 en begin jaren '90 werd afgebroken.

De industriële wasserij bleef als enige staan. In 2018 vond het gebouw als 'fashion hub' een nieuwe textiele bestemming; het biedt nu werkruimte aan modeontwerpers.

Aan de andere kant kun je door een soortgelijk hek de Bergweg op. Steek deze over en ga direct de Blommersdijkse laan in.

17. Sint-Hildegardiskerk (1890 - 1892)

Hildegardisstraat 50

De Hildegardiskerk is ontworpen door de Rotterdamse architect Evert Margry. Evert overleed hij in 1891, waarna zijn broer Albert Margry de kerk samen met zijn collega Jos Snickers voltooide. Wat de Hildegardiskerk voor Rotterdam bijzonder maakt is dat hij, samen met de Lambertuskerk in Kralingen, één van de twee laatste neogotische kerken is die nog in gebruik zijn. Zijn architectuur maakt de kerk ook buiten Rotterdam bijzonder. De karakteristieke voorgevel, met zijtorentjes aan weerszijden van de hoofdtoren. Zo'n opbouw heeft in Nederland alléén de Sint-Bonifatiuskerk in Zaandam - óók een ontwerp van Margry en Snickers.

18. Het Klooster Oude Noorden (1912)

Hammerstraat 91 t/m 121

Het Klooster Oude Noorden werd tussen 1912 en 1922 in fases in gebruik genomen als de St. Hildegardisschool voor meisjes. Het gebouw heeft schoollokalen en een gymzaal, maar er zijn óók leefruimtes voor de nonnen die er lesgaven. Met het vertrek van de nonnen in 1979 verloor het complex zijn functie. Na een periode van verloedering is het Klooster grondig gerenoveerd en doet nu dienst als Huis van de Wijk.

Volg de Hammerstraat een stukje en sla de eerste rechtsaf de Ruivenstraat in. Neem rechts de Hooglandstraat en dan links de Moerkapellestraat.

19. Het Eenzame Huis (1903)

Bloklandstraat 108

Heel soms zie je ze staan, een eenzaam oud huis ingesloten in nieuwbouw. Ook hier in de Bloklandstraat vind je er één. Het pand uit 1903 werd een monument van weerstand tegen sloopzucht toen eigenaren Heleen en Mike er niet uitkwamen met de projectontwikkelaar. En dat ze het pand niet zomaar wilden opgeven is niet vreemd: de overgrootmoeder van Mike kocht het pand ooit, het overleefde de oorlog en er werd met liefde en toewijding in geklust door de huidige bewoners. Als eerbetoon aan de gewonnen strijd tegen de sloophogel kreeg het huis een plekje in Miniworld Rotterdam.

20. Bloklandschool (1910)

Bloklandstraat 109

De oude Bloklandschool is in 2017 getransformeerd naar woningen, maar niet op de meest voordehandliggende manier. Het gebouw herbergt zeven woningen: drie appartementen, twee lofts in de oude gymzaal en in het midden twee 'herenhuizen' van drie verdiepingen hoog.

Op de zijgevel prijkt een 12 meter hoge muurschildering van Coen Moulijn uit 2011. Deze is bij de transformatie van het gebouw intact gelaten, als eerbetoon aan de legendarische Rotterdamse voetballer die hier opgroeide.

Met je rug naar de school neem je de Vinkenlust en dan de tweede links de Vinkenstraat in. Aan het eind ga je naar rechts de 1e Pijnackerstraat in. Steek de Zaagmolenstraat over en de eerste links is de Kromme Wiekstraat. Het volgende punt is aan het eind van de Kromme Wiekstraat direct links om de hoek.

21. Oude Jacob Catshuis / Museumwoning (ca. 1897) Jacob Catsstraat 23

Rond 1900 was er in het Oude Noorden genoeg ruimte om te bouwen. Daardoor was het niet nodig om panden met vier woonlagen te bouwen. Luxe 'alkoofwoningen' met drie woonlagen raakten in de mode. En dat zorgde weer voor een mooie verhouding tussen de breedte van de straat en de hoogte van de bebouwing. De woningen zijn zo ingericht dat je als bezoeker een goed idee krijgt van hoe hardwerkende Rotterdammers in de jaren '30-'40 én in de jaren '50-'60 leefden.

Vervolg je weg op de Jacob Catsstraat en volg rechtsaf de Zaagmolenstraat. Neem de tweede rechts het Zwaanshals op. Links, ter hoogte van 290, zit een poortje naar de laatste stop van deze route.

22. Brouwerij Noordt (ca. 1939) Zaagmolenkade 46

De laatste officiële stop van deze route is Brouwerij Noordt. De grote hal waar de brouwerij in zit, is eind jaren '30 gebouwd als garage voor de gemeentelijke brandweer. Door fusies van een aantal gemeentediensdiensten, ontstond in 1955 de ROTEB (Reiniging Onderhoud Transport en Brandweer), die het terrein aan de Zaagmolenkade gebruikte tot 1999. Sinds 2015 wordt hier Noordt bier gebrouwen en na deze tocht heb je er wel één verdiend!

Einde (...of nog niet?)

Puf voor nog twee parels? Op de weg terug naar het beginpunt komen we nog twee monumenten tegen die te mooi zijn om onbenoemd te laten. Fiets je nog een stukje mee?

Tegenover de poort waar je het terrein betreedde zit nog een poort. Via deze poort kom je op de Zaagmolenkade. Sla hier rechtsaf en fiets langs het water in de richting van het Noordplein.

23. Heineken Gebouw (1932) Crooswijkjesingel 50

Fiets je over de Zaagmolenkade met het Noordplein aan je rechterhand, dan zie je aan de overkant van het water de oude Heineken Brouwerij. Op het moment dat Heineken in 1873 met de bouw van de brouwerij begint, staat deze middenin de polders. De brouwerij én de stad groeiden, en en bij gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden stopte Heineken in 1974 met het brouwen van bier in Rotterdam. Veel van de oude brouwerij is gesloopt, maar het hantoorgebouw van de Rotterdamse architect Willem Kromhout uit 1932 en de markante toren met erkers op de eerste verdieping staan er nog altijd.

De Zaagmolenkade brengt je bij de Noorderbrug. Steek het kruispunt met de brug aan je linkerhand en vervolg je weg langs het water over de Rechter Rottekade.

24. Koopmanshuizen (ca. 1700) Rechter Rottekade 405

Ze staan bekend als de oudste huizen van Rotterdam, deze drie koopmanshuizen aan de Rotte. De huizen staan precies op de brandgrens en hebben de brand na het bombardement in de Tweede Wereldoorlog alléén overleefd omdat de bewoners de hele nacht hebben geblust met Rottewater. Maar zelfs daarna waren de oude koopmanshuizen niet veilig; tot vier keer toe is er een sloopvergunning aangevraagd vanwege stadsvernieuwingsplannen! Sinds 1971 zijn de koopmanshuizen gelukkig aangemerkt als rijksmonument en daarmee veiliggesteld voor de toekomst.

